

մակրական յարաբերութիւններ հիմնել ընդ մէջ Հին և Նոր Աշխարհին:

Իր բարձր գիտութեան համար արժանի մեր ամենուս զարմացման, սիրելի եղաւ՝ հանդերձ յարգութեամբ, բոլոր անոնց՝ ուրոնք մենաշնորհն ունեցան նաեւ անձնու վին հանչնալու զինք:

Երբ իր յարգելի անունը՝ մեզի անդամակցելու առաջարկուեցաւ, Ընկերութիւնը զգաց որ իր պատիւը կը բարձրանայ, և ընթերցումը այն նամակին՝ յորում Հ. Յակոբոս կ'ընդունէր այսօրինակ եղբայրակցութիւն մը, առիթ եղաւ ցնծութեանց:

Իրը յիշատակ մշտնջենաւոր՝ այսպիսի եղբայրակցութեան մը, Ընկերութիւնը կը զրկէ զիրք մը, դեռ նոր իսկ հրատարակուած, որ կը պարունակէ բազմութիւն մը այն ճառերէն՝ որոնք իրը ուսումնասիրութիւնը խօսուեցան մեր բանաստեղծի գործերուն վրայ: Բարեհաճեցէք, կը խնդրենք, դնել այս դիրքը ձեր զիւսններուն մէջ, — և թող շօշափելի փաստ մ'ըլլայ այն յարգանքին, զոր կը տածենք Հանգուցելոյն համար, Չեզ համար, Գերապայծառ Տէր, և մենաստանի բոլոր միաբանակիցներուն համար:

Ստէպ համարձակեցանք յուսալ որ Հ. Յակոբոս հաճի այցելել Նոր Յամաքին այս դասընտիր քաղաքը, և լսել թէ ցնծութեան ինչ աղաղակներով կ'ողջունուի իր բարի գաղութատը: Այս ակնկալութիւնն հիմայ մեզմէ յափշտակուեցաւ, և տրուած ու տխրած արդ՝ կը մանանք Ձեր բոլորիդ հետ, լալու համար այսքան կորուստ մը: Թող իր ազնիւ կեանքը մեզի օրինակ և սիրտանք ըլլայ:

Յաւի և համակրութեան խորին զգացումներով, յարգանքնիս մատուցանելով Ձեզ՝ Մեծարգոյ Գերապայծառ Տէր, և Ազնիւ Եղբայրակիցք մեր անգամակցին, կը խնդրենք որ մաղթէք մեզի խաղաղութիւն և Հաստատութիւն:

Ի դէմս Բոստրնի Բրաւնինկեան ընկերութեան

Պոսղոմ

Նրախազան

1906, Մարտ 27

ՃՈՒ ՌՈՒՍԷԼ ԳՈՎ.

ՀԱՅԱՋԳԻ ՄԱՆԿՈՒՆԻՆԵՐՈՒՆ

ՓԱՌԱՇՏՈՒՔ ՏՆԵՌԱԳՈՐԾՆԵՐԷ՝

դ. Պօլիս, Մարտ, 1906.

Ճիւղիոյ Մոնճէրի ճարտարապետին հետ, — որուն երեւակայութեան մէջ արդէն կը ժպտին զօթալոմպարտական ամենագեղեցիկ յատակագիծներ՝ պատրաստուած Խալալական Ս. Անտոն նոր եկեղեցւոյն համար՝ որ շուտով պիտի կառուցուի Բերայի մեծ փողոցին մէջ, — և Անճիւղի Մոբիի հետ, — որ Ղըբուր և հանճարաբանութեանց եկեղեցական բարդ մ'է, և ծնանկիւր եկեղեցւոյն համար՝ արդէն իսկ սափփովեան վայելուչ քերթուած մ'իւրյս ընծայեր է, — ուզեցի այցելութիւն մը տալ Ռապէրթոյ Փարոտոյ Խալալացւոյն « Արեւելեան Թանգարանին »:

Մահմուտ-Փաշայի խաճուած փողոցն անցնելով, — փողոց մը՝ որ լի է՝ գետնի վրայ փռուած կամ դիզուած՝ ամէն տեսակ վաճառքներով, տապկուած ձուկներով, մկանց ակնատներով, սաթէ ծխանելիքներով և կաթնեղբ արդարոց տարատներով, — և միշտ դէպ ի վեր ելլելով՝ կը հասնինք Ալուու-Էֆէնտիի խանը, երկու քայլ հեռի Պազարի գլխաւոր մուտքէն:

Մտնելով Թանգարանին մէջ (որ, — աղքատ բացատրութիւն մ'ընելու համար, — հնութեանց մեծ վաճառանոց մ'է), Մուշիարայի ճերմակ վանդակասիւններով զարդարուած երկայն սանդուղէ մը՝ երկրորդ յարկն ելանք, և կ'անցնինք գեղեցիկ իրերով զարդարուած մեծ սրահներու շարք մը: Պարոն Փարոտոյ որ մեզի կ'առաջնորդէ, դուռ մը կը բանայ և կը մտնենք գոր-

* Օրագիր Խալիոյ (Giornale d'Italia) Թերթէն կը թարգմանենք այս յօդուածը, որ մեզի համար գրաւի վերոյդեաւ տեղադրեալ կը կրէ. (Telai gloriosi di fanciulle armenie), գրուած Giuseppe Zaccagniniէ:

գերու աշխատանոցը, Եջտի-Գուլէի գործատան երկրորդական մէկ տունը: Հինգ կարկանդի (տճ. քերիկի) առջեւ աթոռակահերու վրայ նստած՝ կ'աշխատին տասնուհինգ կամ քսան աղջիկներ, վեց, եօթը, տասը տարեկան, իսկ մեծագոյններն՝ տասն երկու տարուան, որոնք մեր մտած պահուն՝ և ոչ իսկ կը դառնան նայելու:

Իրենց փոքրիկ, ճերմակ և ձիւնափայլ թաթիկներն՝ ամենարագ կերպով կը վազեն առէջքին՝ իրբեւ տաղի մը պիտի լաւերուն վրայ, մինչդեռ իրենց աչքերն եւրագ կերպով երբեմն երբեմն կը կարդան իրենց առջեւ կախուած փոքրիկ զարդանկարներուն ծանօթութիւնները: Մեքենայաբար կը հիւսուին գոյնզգոյն մետաքսի թելեր. մէկ բոպէի մէջ հանգոյցը կը կազմուի, և զմէկինը՝ որով զինուած է իրենց ձեռքը՝ զայն կը կտրէ՝ Նոր հանգոյց մը և ուրիշ հատում մը .... և այսպէս շարունակաբար մինչեւ վերջ, առանց տարւտամութեան և առանց հանգստեան: Հիւսուածքը՝ հանգոյցներու շնորհիւ՝ կ'աճի դանդաղորէն, աննկատելի կերպով. և երբ փոքրիկ գորգ մը կը կազմուի, ամենածանրու մը — յատուկ ձեւով մը շինուած, — կը ճնշէ, կը ճմլէ յամառ կերպով՝ կը խտացնէ և կը վերածէ զայն գրեթէ անտեսանելի համեմատութեանց:

Երբեմն մեծագոյն օրորոդ մը, տեսչուհին, կը մօտենայ իրենց՝ երկայն և սուր մկրատ մը ձեռքն առած. մէկ, երկու, եւրեք, չորս՝ վստահ հարուածներ կու տայ անհաւասար հանգոյցներուն, և ահա ամէն բան հաւասարած և հարթուած է, հազարորդամտերի մը չափ ալ սխալ չկայ, իրբեւ թէ մեքենայի մը ինքնաշարժ ածելին անցած ըլլար անոնց վրայէն:

*
*
*

Ինչպէս այդ նիհար, կիսափայլերն և բնույթով փոքրիկ արարածները կրնան յաջողիլ շարագրելու այդ տարօրինակ հարտարապետութիւնները՝ չափակցեալ զարդերով և գոյներով, ի՞նչ բնագոյն կ'առաջնորդէ իրենց, կամ ի՞նչ կանոն գրիներ կը

կառավարէ, և ո՞ր դպրոցի մէջ սովորած են: Ո՞րչափ ժամանակ յետոյ կարող պիտի ըլլանք տեսնել՝ համբերութեան և ճաշակի այն հրաշակներները, որոնց վրայ անտարբեր կերպով հազար ռամիկ ոտքեր պիտի հանդէն:

Պ. Փարտոյ՝ հաճութեան ժպիտով մը՝ իւր ոսկի ակնոցներուն միջէն կը նայի մեզի և կ'ըսէ.

— Հայ որբուհիներու ամբոխ մը, վերջին դէպքերէն յետոյ մէջտեղ մնացեր էին: Խեղճ սովեալ թռչնիկներ, զուրկ հասցէ և բոյնէ, եկած փոքր Ասիայէն և զթուրքեան համար հաւաքուած հիւանդանոցի մը մէջ: Սակայն իրենց անմեղ թաթիկները գիտէին իրենց հացը շահիլ. իրենց փոքրիկ խոռուհեր գլուխները կը ճանչնային հին փառաշուք տարուած մը, և իրենց սեւ աչքերը՝ դեռ եւս տեսիլներով սարսափահար՝ գեղեցիկ զարդագծերու կարօտը կը զգային, անոյշ գոյներու ներդաշնակութիւնը կը ճանչնային:

Այդ որբուհիներն 1,500-էն աւելի էին. Պ. Փարտոյ, հայազգի Բակուրեան հարուստ սեղանաւորին հետ՝ հիմնեց գորգերու մեծ գործատուն մը զիրենք ապրեցնելու համար. շարունակելով և նորոգելով այն ինքնատիպ արուեստը, որ հին Սպահանի մէջ, 1,500-ին, Շահաբասի դպրոցին շնորհիւ՝ իւր պայծառութեան զազաթնակէտին հասած էր, և անտի անցած ի Տաճկաստան:

— Բանիլն իրենց համար նեղութիւն չէ, կ'ըսէր Փարտոյ, այլ գրեթէ հաճոյական զբօսանք մը: Եթէ Պարսկաստանի մէջ բուռ մը բրինձի համար՝ աղջիկ մը օրուան մէջ 18 ժամ կարկանդի մ'առջեւ նստի, հոս գուարթութեամբ՝ օրուան մէջ 11 ժամ կ'աշխատի 0,40 կամ 0,50 հարիւրորդ օրականով. բաց աստի, իրիկուան՝ որբանոցը դառնալով՝ իրենք իրենց հաշուին կ'աշխատին, իրենք իրենց համար գորգ մը կը շինեն, որուն կը նուիրեն նաեւ տունական օրերու ազատութիւնը, վասն զի ամուսնացողին համար՝ գորգը առաջին և անհրաժեշտ զարդն է և լրուամ իրեն օփտին:

« Կը տեսնէ՞ք, այս գորգը, — և մեզ կը ցուցընէր մետաքսեայ փառաւոր գորգ մը, սահմանուած Միլանի ցուցահանդիսին համար, — երկու աղջիկ շինած են զայս՝ 4 տարուան մէջ. իսկ այս միւսը — և մեր առջեւ կը փռէր ուրիշ իողորմ գորգ մը՝ գրեթէ 120 քառակուսի մետր տարածութեամբ, ճշմարիտ արհեստական գործ մը, — այդ փորձրիկ ձեռքերը 14 տարուան մէջ հիւսած են զայս: Հաշիւ ըրէք թէ գործաւոր աղջիկը մէկ վայրկեանի մէջ քանի հանգոյց շինած է »: — Հաշիւն ըրինք, յետոյ քննեցինք և այն հետեւութեան հասանք՝ որ 11 ժամուան մէջ աղջիկը 35,000 հանգոյց պէտք է յօրինած ըլլայ:

— Փառակուսի հարիւրորդամետր մետաքսէ գորգի մը վրայ՝ Շահաբասի դպրոցին մէջ՝ կրնային առ առաւելն 650 հանգոյց դնել. այս գորգին մէջ, — և մեզի կը ցուցընէր՝ ամենամուրր կերպով՝ հարուստ ամերիկացիի մը ապսպրանքով գործուածը, — սեղմուած են՝ 900 հանգոյց:

Եւ վասն զի կը զարմանայի եւ աշխատողներուն մի քանիին չափազանց մանկահասակ ըլլալուն վրայ, Պր. Փարոտոյ կրկին ժպտեցաւ և ըսաւ.

— Եւտի—Գուլէ եկէ՛ք և դեռ աւելին պիտի տեսնէք:

Եւ յիշատի, հոն հաւաքուած բազմաթիւ որբերուն մէջ նոյն իսկ 3-4 տարեկաններ ալ կային, և մեզի անկարելի երեւցաւ՝ որ այդ փոքրիկները կարող ըլլային բանի մը գալ, և մտածութիւնն յայտնեցինք. բայց նա մեզ պատասխանեց. « Փորձեցէ՛ք, իրենք ալ բանի մը կրնան գալ », և եկան: Կ'աթմէր տեսնել թէ այդ պզտիկներն ինչպիսի ոգեւորութեամբ և ինչ հաճոյքով ժամերով ոտքի վրայ կը կենային՝ կարկաճէն առջեւ նստած մեծագոյններուն քով, և առանց արտեւանունք թարթելու, առանց բառ մ'ըսելու, պէտք եղած ժամանակ գոյնգոյն թելերը անոնց կու տային:

Անոնցմէ մէկուն հարցուցինք՝ թէ ի՞նչ պէս գիտէր թելին գոյնը, զոր խնդիրն այնքան վստահ երազութեամբ կու տար հիւսողին՝ համառօտելով և աշխատանքը

պարզելով: Պզտիկ աղջիկը՝ զարմացած աչքերը մեր վրայ տնկեց, և իրրեւ թէ մեր հարցումն անհաւատալի կերպով միամիտ բան մ'ըլլար՝ աշուժով պատասխանեց.

— Ո՛վ չի գիտեր թէ կարմիրն վերջը վարդագոյնը կու գայ:

Եւ յիշատի, իրրեւ վեցերորդ աներեւոյթ զգայարանք մը՝ նախնամանութեան բռնագոյ մը կ'ապրի այս փոքրիկներուն վրայ, զժպտութեամբ և զոյնի շնորհք: Եթէ մէկը ըմհաճոյքով կամ համառեւելով ուզէ որ անոնք տարբեր կերպով դասաւորեն գոյները, անկարելի բան մը պահանջած պիտի ըլլայ:

Ջարդանկարները կ'ընդօրինակուին դասական օրինակներու վրայէն, որոնք հնդկ տիներու կողովէ մը հանուած գորգեր են. կը ներշնչուին հին ձեռագիրներու զարդանկարներէն, կամ ուրիշ ո՛ր է թանկագին առարկայէ:

Եւ ցուցընելով մեզի պողպատէ պարսկական տապար մը փէ դարէն, զարմանալի կերպով քանդակուած.

— Ասոր վրայէն, կ'ըսէր, զաղափարած ենք շքեղ զարդանկար մը: — Ներշնչուած ենք նաեւ ասոնցմէ. — և մեզի կը ցուցընէր դամասկեան դաշոյններու նուրբ քանդակները:

Երկչոտ և վշտարեկ հայ երիտասարդ մը ներկայանալով մեզի՝ Փարոտոյի հրամանով՝ անխթարթի մը մէջ դուրս կը հանէր զարմանալի նկարներ:

— Ահ, պարոններ, այս գորգերը, կ'ըսէր Փարոտոյ, — և մեզ կը ներկայացընէր զարմանալի նկարներ, պատկերներով ուրոց մէջ կ'աճէր հնազնետէ ճոխութիւնը, զանազանութիւնը և նորութիւնը, — կարծէք թէ ասոնք չափազանց սուղ կը ծախուին. բայց եթէ գիտնայիք թէ որքան տազնապով և խնամքով շինուած են՝ պիտի զարմանայիք թէ ինչո՛ւ այդքան ծածաղական և չնչին գինեք դրուած են:

« Այնքան տարի աշխատելէ վերջ՝ կարկաճէն կ'ելլեն անոնք, փայտի պէս պինդ կ'ըլլան, և զանոնք փափկացնելու, սահուն և փայլուն ընելու համար՝ պէտք է

խաշել, այսինքն է, եռացած ջուրի մէջ լուալ: Գոյները պիտի դիմանան. գոյները իրարու հետ ներդաշնակ պիտի մնան: Գործուածը անհաւասար և արատաւորուած դուրս պիտի չլիլ: Սպասման ժամերը տենդոտ սրտադողով մը կ'անցնենք, նոյն իսկ բազմամիայ վարժութիւնն և փորձառութիւնը կարող չեն զմեզ անտարբերութեան վարժեցնել:

« Մտածեցէք, թէ որ գորգը չյաջողի՝ շատ անգամ տարիներու աշխատանք մ'է որ կը կորսուի. և եթէ ուշ դնէք, օրինակի համար, որ մետաքսեայ 4 քիւրկը մ'կըտող գորգի մը համար՝ հարկ եղած է 50 մետաքսի կծիկ գործածել, այն ատեն կը հասկընաք՝ որ եթէ ամէն բան հաշուի առնունք՝ դրամական այնպիսի փնաս մը կ'ունենանք՝ որոյ մասին անփոյթ չենք կրնար ըլլալ: Բայց փնասէն աւելի ծանր՝ որ վերջի վերջոյ կը մոռցուի, այնաջողութեան ազդած ամօթն է:

« Պէտք է տեսնել թէ այս աղջիկներն ինչպէս կը սիրեն իրենց գործը, ինչպէս կը հպարտանան անով և իրարու կը նախանձին, որչափ եռանդուն մրցանք կ'ընեն լաւագոյնը շինելու համար: Անանուն աշխատանք, մոռցուած ընդ միշտ և քիչ կամ բնաւ չվարձատրուած: Եւ ասոր համար այնքան զարմանալի է իրենց զոհը, որ իրենց կեանքն և արուեստը կը նուիրեն այն գաղափարականին՝ որով կ'ապրին. — քիչ մը նման թերեւս՝ հին անծանօթ արուեստարներուն՝ որ իրենց ճարտարութեան բոլոր շնորհքն ու փայլը ընծայեցին մարմարեայ դրուագներուն՝ որ կը պննեն փառահեղ ապարաններու և մեծաճամբաւ եկեղեցիներու ճակատները »:

Ես կը նայէի այդ արարածներուն: Եւ հար, ճերմակ թաթիկները կը վազէին ազբերուն վրայ. 1,500, 2,000, 3,000 թիւ . . . գորգին լայնութեան համեմատ. երկու թիւ աւելի կամ պակաս առնուլ, հանգոյցը մէկ հազարորդամետր դուրս ընել, կը նշանակէ աւելի զարդերու չափակցութիւնը և կամ գրեթէ անընթեռնելի դարձնել, երբ՝ ինչպէս որ յաճախ կը պա-

տահի՝ զարդանկարներու մէջ խառնուած են նաեւ Դուրսի տողեր, իսկ իրենք՝ աչքերինն զոց՝ իսկոյն կ'առնէին հազարերորդ, հազար ճառասնիկորդ կամ յիսնաւորդ թիւը ճիշդ՝ ինչպէս որ դաշնակահար մը շատ տարիներ ուսումն ընելէ վերջ՝ կարճ ստեղծարանի վրայ դիւրութեամբ կը գտնէ այն ստեղծը՝ որ իւր ուզած ձայնը կը հանէ: Հետաքրքրութեան համար թեւեւը հաշուելէն վերջը, գտնուեցաւ որ ամենափոքր սխալ մ'ալ չեն գործած: Եւ պէտք է բան մ'ալ դիտել. գորգի մը վրայ կ'աշխատին գրեթէ միշտ մի և նոյն ժամանակ երկու հիւսողներ, մէկը աջ կողմը, միւսը ձախ՝ Հետեւաբար՝ չափակցութեան և զգացման, ճաշակի և նկարագրի այնպիսի հաւասարութիւն մը կը պահանջէ՝ որ երկու մասերուն մէջ ալ յօրինուածքի և գոյնի տարբերութիւն բնաւ չգտնուի: Գործնականի մէջ անկարելի էր թուի այսպիսի աշխատակցութիւն մը, մանաւանդ երբ ամենալայն գորգի մը վրայ աշխատած ժամանակ՝ երկու գործաւորներն իրարմէ հինգ կամ վեց մետր հեռի են. բայց այդ փոքրիկ գործաւորուհիներուն համար ասիկայ այնչափ սովորական բան մ'է և այնչափ ընտանեցած են անոր՝ որ ոչ ոք կարելութիւն կու տայ:

Դուրս ելլելու ատեն՝ նորէն կը դիտէի աղջիկները: Իրենց խոշոր սեւ աչքերը, իրենց խիտ յօնքերը, իրենց՝ ագուալի փետուրի նմանող՝ հազիւ հանգուցուած մազերը, շիտակ քթերը, բոլորը հաստատաւ միտ ցեղի մը նշաններ էին: Լուրջ, արթուն, զուարթ, առանց հոգ ընելու մեր խօսքերուն վրայ՝ զոր արդէն չէին հասկնար, մոռցած իրենց թշուառ գոյութեան խեղճութիւնները՝ կ'աշխատէին ու կ'աշխատէին՝ ինչպէս մեղուներն անգիտակցօրէն կ'աշխատին փեթակին մէջ՝ ուրիշներուն մեղր և մեղրամոմէ բլիշները շինելու համար:

*
* *

Մեր զարմանքը կը տարածուէր նաեւ Պ. Փարտոյի վրայ. նիհար, տոգոյն և շէկ անձ մը, ճառասունի մօտ, որուն ջերմ

խօսքը և հազորդական խանդավառութիւնը զմեզ կը հրապուրէին:

Իւր պապը՝ Լիվոնոնցի հրեայ մը՝ որ անցեալ դարու մէջ Պօլիս եկած էր, ոսկեղէն ծոպեր բերելով Սուլթան Մահմուտ Բ.ի արքունական զգեստներուն համար, բախտի չէր հանդիպած: Իւր հայրն ալ աղքատ մեռած էր: Բայց ինքը՝ հաստատամտութեամբ և գործերու նուրբ ճաշակով օժտուած, և արուեստի գործերու սիրահար, յաջողորն է ոչինչէն իրեն ճամբայ մը բանալ՝ յետ բազմաթիւ արկածներու: Եւ ամենահարուստ Յակոբեան սեզանաւորին օգնութեամբ՝ որուն վստահութիւնը կրցած էր շահիլ, բացած է այս մեծ վաճառանոցը՝ որ հիմայ օր ըստ օրէ կը զարգանայ և նոր գանձերով կը հարստանայ, և Արևելիսն թանկագարն անունը կը կրէ:

Պէտք է խոստովանիլ՝ որ այս անունս իրեն շատ լաւ կը յարմարի. վասն զի այսօր եթէ ուզէ մէկը տեսնել ոչ միայն այս երկրին՝ այլ նաեւ ուրիշ երկրներու հազուագիւտ իրեղէնները, պէտք է որ այս գործատունն և ասոր շտեմարաններն այցելէ, քան թէ Մեծ Պազարին նշանաւոր փեթեառները:

Երեք կամ չորս տարի յառաջ գործուած արարական և պարսկական արծաթեղէն անօթները, սեխերը, կոզովիկները, ճարմանդները, ամանները, գաւաթները, պնակները, զգարները... նուրբ և ինքնավստահ ոճով քանդակուած, Պարսկաստանին և Հայաստանին և Վրաստանի լեռներուն մէջ ծածկուող հին քաղաքներու մէջ գտնուած, կը ծիծաղին արեւելքի հազուագիւտ մարգարիտներուն, յակինթներուն, զմրուխտներուն և պերդակներուն (turquoise) քով, որ մեծ արժէք ունին, մանաւանդ իրենց տարօրինակ կապերուն և հանգոյցներուն համար: Մէկ դարանի մէջ կը փայլիլին հին Ղազարներու էջեր և նշանաւոր բանաստեղծութիւններ, զարդարեալ՝ այնպիսի նուրբ զանազանութեամբ ոսկիներու, գոյներու և նրբերանգներու, և այնպիսի ձեւերու և պատկերներու տարօրինակ ուրուամբերով՝ որ չեն տփուկիր ա-

մենաչնչագ զարդանկարներու առջեւ, որոնք երեւակայուած կամ գործուած ըլլան յարեւմուտս՝ (դիւրիսէն մինչեւ իւր վերջին յաջողութիւնը:

Մէքքէի և Պաղատատի և իկոնիոյ խեցեղէն անօթները կը փայլիլին պատերու և դարակներու վրայ՝ կանաչ և կապոյտ գոյներու բոլոր աստիճաններով, նախանձելով սակայն Վենետիկոյ տոժակուն պատուաձաններու և ինչ ինչ շարքաւորութեան ոսկեղէն քանդակներուն և ճիւղավայր քանի մը թաւիշներու փառքին, որոց մէջ հորայրական փայլալայնքով մը կարծես՝ կը սողոսկի թէհրանի հին փառաւոր օթոց մը, և այս սիրուն գոյները և այս զանազան ծաղիկներով ու տերեւներով շինուած զարդերը, արեւելեան ճոխութեան զրեթէ զգլխիչ բոյրն ունին:

*
* *

Արդոյր և պղնձէ կանթեղներ և ջահեր՝ պատմական զարդերով քանդակուած՝ վեր կը բարձրանան նուրբ սիւներու ձեւով, կամ առաստաղէն կը կախուին՝ կազմելով քմահաճոյ ողկոյզներ. բայց իրենց այնքան հազուագիւտ չին ու կը խաւարին անհաւատալի վայելչութեամբ շինուած՝ հրացաններու, ատրճառակներու, դաշոյններու, սուրերու հաւաքածուին քով:

— Ասոր նայեցէք, ըսաւ մեզի Պր. Փարտոյ, թանկագին զարդերով սկանալուո զամասկեան եղջերաձեւ դաշոյն մը հանելով, որուն երեխակայլին մօտ Սուլէյման Միհմադօրի բողոյսն կար. — Մտե՛րիմէ մ'իմացայ՝ (որովհետեւ մենք ալ մեր ոստիկանութիւնն ունինք) թէ ասիկայ Գաւհիրէի մէջ կը գտնուէր. և առաւօտ մը՝ առանց բառ մ'ըսելու՝ Եգիպտոս գնացի, միտքս դրած ըլլալով անպատճառ գնել զասիկայ. հիմայ ահաւասիկ հոս է: Այս անբաղդատելի գէնքերը կը ձուլուէին մասնաւոր բաղադրութեանց համեմատ, որոնց դաշոնիքը կորսուած է. գետին մէջ թաղուած միտքեղայ հաւաքածեւ գնդակներ էին, և իւրաքանչիւր ճիշդ ունէր այն նիւթերը՝ որ հարկաւոր է դաշոյն մը շի-

նելու համար : Փորագրութեան , զարգա-
րանքի , ընդելուզման գործողութիւնները
կ'ընէին՝ զանոնք պաղեցընելէ յետոյ :

Պր. Նովէլլի՝ հնութեանց ճշմարիտ սի-
րահար մը ճանչցուած՝ կը գրէր Պր. փար-
տոյի այցելատետրին մէջ՝ թէ իրեն վա-
ճառանոցը մտած ժամանակ՝ զուիւր կը
դառնար . և Ստաա Պեռնար յաճախ կ'այ-
ցելէր իրեն՝ անոր արուեստին նախանձե-
լով , որովհետեւ... քննադատութիւնն՝ իւր
գործերուն շատ չի խառնուիր : Փիէրփոն
Մոսկանը հոն՝ միայն իւր միլիարատէրի
ստորագրութիւնը չէր որ կը թողուր՝ այլ
վերջին անգամ երբ եկաւ՝ 1, 200, 000
ֆրանքէ աւելի ծախք ըրաւ : Մեկնեցաւ՝
յետ ընտրելու 8 - 900, 000 ֆրանքաց
արժողութեամբ մեծագին առարկայներ :
Բայց երբ Անգղիոյ ղեկավանին հետ իւր
գնած առարկայներուն վրայ խօսած ժա-
մանակ՝ իմացաւ թէ իրեն ցոյց տուած չէին
ամենահաճուկաւ սափոր մը , կայծակի
պէս նորէն նոյն վաճառանոցը դիմեց , և
իրեն պայծառ ու փայլակնացաւ աչքերը
իւր մեծղի ըթին վրայէն Փարտոյի վրայ
տնկելով , ըսաւ .

— Դուն ինծի հետ գէշ վարուեցար .
զիս ապաւնդուցիր թէ ամէն բան ցուցեր
ես . սո՛ւտ է :

— Տէր Աստուած , ես ամէն բան ձեզի
ցոյց տուի :

— Իրա՛ւ :

— Ամէն բան , ինչ որ ունիմ , կամ լաւ
եւս՝ ամէն բան զոր կրնամ ծախել . վասն
զի ես ալ իմ ճաշակա ունիմ , և չեմ փա-
փաքիր զիս ձգելու այնպիսի փորձութեան
մը մէջ՝ որով պիտի զրկուիմ առարկայէ
մը , զոր՝ ձեզի պէս մէկը՝ գնելու համար
ամէն միջոց ունի , երբ ուզէ անպատճառ
գնել :

Միլիարատէրը հանգարտեցաւ :

— Տեսնենք , Փարտոյ , ո՛ր է ըու թան-
կագին սափորդ :

Էւ Փարտոյ զանիկայ ցոյց տուաւ :

Մոսկան քննեց , զննեց , ուզեց գիտնալ
ուսկի՞ց կու գայ և ի՞նչ է գինը :

Ընտրեց ղեւ ուրիշ երեք կամ չորս կտոր-

ներ ալ , աւելի փոքր արժողութեամբ , և
ամենուն համար միասին՝ 400, 000 ֆր .
ալ ընծայեց անմիջապէս :

Ամենազբախտ Փարտոյ չկրցաւ դիմա-
դրել , և այսպէս՝ հառաչելով բաժնուեցաւ
իւր սիրելի սափորէն , վերապահելով սա-
կայն ուզածին չափ անոր վրայ հիանալու
իրաւունքը , ամէն անգամ երբ 'նիւ-էորք
երթալու առիթ ունենայ , ինչ որ տարին
երեք կամ չորս անգամ կը հանդիպի :

Թարգմ. Հ. Ա. ՅՈՒՍԷՓԻԱՆ

Կ Ր Թ Ա Կ Ա Ն

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԻՒՆ

(Շար . տե՛ս էջ 228)

Շնչոյական մեքենային գլխաւոր մասը ,
քիթաբերնէն վերջը՝ է խոշակը , որ լսոքե-
րու օդանցոյց առաջին խողովակն ըլլալով
հանդերձ՝ է նաեւ ձայնի գործարարը :

Խոշակը կապուած է լեզուի արմատին , կը
կենայ վիզին մէջ , շնչափողին անմիջապէս
վրան , ողոսութիւնն ու սրիսրին առջեւ : Զա-
գարածեւ է այն , և կը բաղկանայ կարգ մը
կոճիկներէ , որոնց միութեամբ կը ձեւանայ
աուփիկ մը՝ որ կը գոյանայ Զայնը :

Այս կոճիկներուն երեք հասն անզոյգ են .
անոնց գլխաւորն ու միծը կը կաշուի աւ-
պորիկ կամ ասպորտոճեւ կոճիկ (Cartilage
thyroide), որ կիսաբաց գիւրդի մը ձեւն
ունի գրեթէ , և իւր վրան կը կռէ տերեւիկ
կամ տերեւաճեւ (Epiglotté) անուն շար-
ժուն կոճիկը : Սա իւր ծածկոց կը ծառայէ
խոշակին , և կուլի ժամանակ կը բոցէ անոր
բերանը , որպէս զի կերակուրի կտորներ իւր
մէջը չմտնորենով՝ ուղղակի երթան ինչան
սրկորը : Ասպարիկին ներքեւ կեցած է մու-
տանեակ կամ մատանեճեւ (Cartilage cri-
coide) կոչուած ճանախաւոր՝ բայց ճանախն
եսեւ պարձած՝ կոճիկը , որուն անմիջապէս